

A kapitalizmus lényege és a bér-rabszolgaság
Készült: SaLa közreműködésével a Mesterséges Intelligenciával

Bevezetés

A jelen tanulmány a tőkés társadalmi-gazdasági alakulat belső ellentmondásait és strukturális felépítését vizsgálja a radikális rendszerkritika és a klasszikus marxista elméleti keretek tengelyén. A szerző arra tesz kísérletet, hogy lebontsa a polgári társadalom formális szabadságjogai mögött meghúzódó gazdasági kényszer mechanizmusait, és a gazdaságtörténeti analógiák segítségével rávilágítson a modern bér munka és a klasszikus rabszolgaság közötti mély, strukturális hasonlóságokra. Az írás különös hangsúlyt fektet az emberi méltóság, az elosztási viszonyok és a társadalmi osztályok evolúciójának bemutatására, kijelölve a fejlődés azon állomásait, amelyek az emberiséget a létfeltételekért folytatott küzdelemtől a tudatos, kollektivistá társadalomszervezés felé vezethetik.

A kapitalizmus lényegét tekintve egy olyan társadalmi forma, amely a bér-rabszolgatartásra mint modern, „beszélőszerszám-alapú” berendezkedésre épül. Ebben a rendszerben a kapitalista egy olyan kizsákmányoló, aki a dolgozó proletár bér-rabszolgák munkáján élőködik. A kapitalista profitja közvetlenül a bér-rabszolgák kizsákmányolásából, vagyis az általuk termelt értéktöbblet ingyenes és törvényesített eltulajdonításából keletkezik.

Ez a kisajátítás azért valósulhat meg, mert a tőkés osztály birtokolja a létfeltételek megtermeléséhez szükséges termelőeszközöket, valamint a totális gazdasági, politikai és törvényhozói hatalmat.

A kapitalizmus a létért folyó küzdelem színtere. Ehhez hasonló verseny zajlik az

állatvilágban is, éppen ezért ez a korszak még csupán az emberiség „**gondolkodó állat**” fázisának tekinthető. Ebben az érában a mindenkori erősebbek – akik a termelés feltételeit és a totális hatalmat a kezükben tartják – saját önző érdekükben szinte mindent megtehetnek, és meg is tesznek.

Ez a strukturális erőszak a mindennapokban a kizsákmányolás, a rablőháborúk, a felsőbbrendűséget hirdető fajelméletek, végső soron pedig a tőkés osztály nyílt önkényuralmát biztosító fasiszta kapitalizmus formájában ölt testet.

A polgári demokrácia keretei között működő kapitalizmus ugyanakkor történelmileg lehetővé teszi a termelőerők és az emberiség gyors fejlődését. Mindent összevetve ez a fejlődés ebben a korban más módon nem is valósulhatna meg – a rendszer egyetlen progresszív, meghaladó alternatívája a népi demokrácia. Ebben a fázisban azonban még érvényes a tétel: **ember embernek farkasa**.

Az ókori rabszolgatartó társadalom

Az ókori rabszolgatartó rendszer olyan gazdasági és társadalmi struktúra volt, amelyben a termelés döntő részét teljesen jogfosztott, tulajdonként kezelt emberek (rabszolgák) végezték. A rabszolga a korabeli jogfelfogás szerint nem embernek, hanem adható-vehető tárgynak számított – a termelőeszközök közül a „**beszélő számnak**” (*instrumentum vocale*). A rabszolgatartó tulajdonos élet-halál ura volt, így akár büntetlenül meg is ölhette a rabszolgáját.

Bér-rabszolgaság a kapitalizmusban

A kapitalista bér-rabszolgaság (vagy proletár lét) fogalma arra a strukturális helyzetre utal, amikor a proletár dolgozó jogilag ugyan szabad, ám a megélhetés kénysze-re miatt teljesen kiszolgáltatottá válik a tőkének. A marxista és a kritikai elméletek szerint ez a rendszer a klasszikus rabszolgaság modernebb, burkoltabb formája.

A proletár bér-rabszolga mint jogilag szabad ember

A proletárnak közvetlenül csak a munkaereje válik rabszolgává, és az is csak abban az esetben, ha eladja azt a piacon. A munkaerő mint áru ára a munkabér. Mivel azonban a proletár ember és a munkaereje a valóságban elválaszthatatlan egységet alkot, a munkaerő áruba bocsátásával végül a teljes proletár ember bér-rabszolgává válik.

A proletár nem jószántából, hanem a pusztá éhenhalás elkerüléséért adja el a munkaerejét. Mivel a dolgozó nem birtokolja a termelőeszközöket (gyárakat, gépeket), kizárólag a saját munkaerejével rendelkezik. A megtermelt javakból származó haszon (az értéktöbblet) így a tőkést illeti meg, míg a proletár dolgozó csupán munkabért kap. A proletár jogilag szabadon válthat ugyan munkahelyet, ám a tőkés osztály egészenek függőségéből nem képes kiszabadulni.

Láthatatlan láncok

Míg az ókori rabszolgát fizikai láncok béklyózták meg, addig a proletárt a számlák, a megélhetési költségek és a munkabére láncolja a tőkéhez. A kapitalizmusban a munkabér jelenti a rabláncot és egyben a kényszerítő korbácsot is, hiszen a dolgozó

puszta léte függ tőle; ez teszi őt bér-rabszolgává. A proletár elméletileg, a szabad akaratából hozhatna más döntést is: megőrizhetné abszolút szabadságát úgy, hogy nem áll be bér-rabszolgának, ám ebben az esetben a nyomor és az elpusztulás várna rá. A túlnyomó többség ezért önfenntartásból inkább a láthatatlan rabláncot választja.

Az emberi méltóság alakulása a kapitalizmusban

A tőkés berendezkedésben elenyészően kevés proletár képes tőkéssé válni, jóllehet formálisan mindenkinek joga van hozzá. A társadalmi mobilitás rendkívül alacsony, így a társadalmi megosztottság nemzedékről nemzedékre öröklődik, hasonlóan a feudalizmus merev struktúráihoz. A felsőbbrendű pozícióban lévő kapitalista utódja tőkés, míg az alsóbbrendű proletáré proletár lesz, aminek jogalapját a termelőeszközök magántulajdona és a magánjogi öröklési rendszer biztosítja.

A kapitalizmus megosztott világa elkerülhetetlenül megsérti az emberi méltóságot. Ebben a történelmi korban azonban ez a megrázkódtatás szükségszerű, és a társadalom túlnyomó többsége alapvető adottságként el is fogadja. Az emberi méltóság valódi megvalósulása csak a kommunizmusban és a szocializmusban válhat valóra, a szocialista demokrácia keretei között működő kollektív tulajdonformák révén.

A kapitalizmus nem működik bér-rabszolgaság nélkül

A kapitalizmus belső működési módja és erkölcsi kódexe miatt a kizsákmányolás kiküszöbölhetetlen. A kapitalista ezen keresztül valósítja meg a bér-rabszolgái feletti felsőbbrendű, élősködő pozícióját, amely strukturálisan az ókori rabszolgasághoz hasonlítható.

A termelőerők alacsonyabb fejlettségi színvonalán – amíg a létszükségletekért folyó verseny hajtja előre a gazdaságot – a kapitalizmus rendkívül hatékony struktúra. Minden hibája és belső ellentmondása ellenére a maga történelmi korában ez a legoptimálisabb forma a fejlődés biztosítására.

Ebben az átmeneti korszakban a bér-rabszolgaság, valamint az emberi jogok és az emberi méltóság sérülése azért elkerülhetetlen, mert a kedvezőbb pozícióban lévők magukhoz ragadják a teljes gazdasági, politikai és államhatalmat, a törvényhozást és a termelőerőket pedig kizárólag a saját osztályérdekeik szerint működtetik. Emiatt az emberiség ebben a fázisban még nem képes megvalósítani a kollektívizmust, így megreked a „gondolkodó állat” szintjén.

A bér-rabszolga mint beszélőszerszám

A kapitalizmus a végeletekig megosztotta az emberiséget az élősködő kapitalisták és a dolgozó proletárok kibékíthetetlen társadalmi osztályaira. Az élősködő kapitalisták maguk a bér-rabszolgatartók, míg a dolgozó proletárok a bér-rabszolgák. A proletár dolgozók lényegében modern beszélőszerszámok, akiknek munkaerejét a bérükért cserébe megvásárolja a kapitalista bér-rabszolgatartó, és pontosan úgy használja fel őket a termelésben, mint a mechanikus szerszámokat.

A dolgozó proletár bér-rabszolgák az ókori mintához hasonlóan profitot termelnek a kapitalisták jólétéhez és élősködéséhez. Ez a viszony az emberiséget felsőbbrendű

tőkésekre és az őket profithoz juttató elnyomottakra szakítja szét. Ez a struktúra az emberi méltóság szisztematikus megalázása és az emberi jogok nyílt megsértése: ez az embertelen állapot a gondolkodó állatok kora.

Összehasonlító táblázat

A dokumentum lényegi állításainak és kategóriáinak strukturált összevetése a különböző ideológiai és elméleti szempontok alapján:

Vizsgált dimenzió / Állítás	Kapitalista (Polgári-liberális) szempont	Kommunista (Marxista-leninista) szempont	Tudományos (Gazdaságtörténeti / Szociológiai) szempont
A proletár szabadsága	A munkavállaló szabadon dönt a munkahe-lyéről, szerződéses sza-badsága van, jogilag egyenlő a tőkéssel.	A szabadság csupán il-lúzió ; a munkás a lét-fenntartás és az éhen-halás kényszere miatt gazdasági rabszolga.	A formális (jogi) sza-badság valós, de a strukturális kényszer és az aszimmetrikus al-kupozíció korlátozza a mozgásteret.
A profit és az érték-többlet	A profit a tőkés kocká-zatvállalásának , inno-vációjának és a tőke megtérülésének a jogos eredménye.	A profit a munkás által termelt értéktöbblet ingyenes, törvényesí-tett eltulajdonítása (kizsákmányolás).	A profit a hozzáadott érték azon része, ame-lyet a tulajdonjogi struktúra révén a tőke tulajdonosa realizál.
A rabszolgaság analó-giája	Elutasítja; a bér munka önkéntes megállapo-dás, nem hasonlítható az ókori jogfosztottság-hoz.	Teljesen helytálló; a proletár a modern „ be-szélőszerszám ”, akit fizikai láncok helyett a számlák kötnek gúzs-ba.	Funkcionális analógia: a kényszer jellege meg-változott (jogi helyett tisztán gazdasági), de az alá-fölé rendeltség megmaradt.
Társadalmi mobilitás	Magas; a tehetség, a szorgalom és a kemény munka révén bárből válhat tőkés (amerikai álom).	Minimális; az osztály-helyzet nemzedékről nemzedékre öröklődik a magántulajdon és az öröklési jog miatt.	Statisztikailag igazol-hatóan alacsony a re-produkció miatt ; a tár-sadalmi háttér és a kul-turális tőke erősen meghatározza a pozíci-ót.
A kapitalizmus törté-nelmi szerepe	A létező leghatéko-nyabb rendszer, amely jólétet, szabadságot és globális növekedést biztosít.	Szükséges, de megha-ladandó rossz; a terme-lőerőket fejleszti, de belső ellentmondásai miatt forradalomhoz vezet.	Egy meghatározott tör-ténelmi-gazdasági ala-kulat , amely rendkívül hatékony az erőforrá-sok allokációjában, de komoly egyenlőtlensé-geket generál.

Tudományos értékelés

A bemutatott szöveg a radikális politikai gazdaságtan és a klasszikus marxizmus-leninizmus fogalmi készletével operáló, doktriner rendszerkritikai munka. Tudomá-

nyos szempontból az elemzés több figyelemreméltó elméleti csomópontot érint, amelyek relevánsak a modern szociológiai és gazdaságtörténeti kutatások számára is.

A strukturális kényszer elmélete: A szöveg helyesen ismeri fel, hogy a modern munkaerőpiacon a jogi szabadság nem egyenlő a gazdasági autonómiával. Ezt a jelenséget a nem-marxista szociológia (például Max Weber vagy Pierre Bourdieu) is vizsgálja, rámutatva, hogy a termelőeszközök és a tőke hiánya olyan kényszerpályákat szül, amelyek korlátozzák az egyén valós választási szabadságát.

Az „Instrumentum Vocale” (Beszélőszerszám) analógiája: Az ókori római jogi kategória (*instrumentum vocale*) átültetése a modern kapitalizmusra erős retorikai elem, de funkcionálisan rávilágít az elidegenedés (Karl Marx által leírt *Entfremdung*) folyamatára. Amikor a munkaerő pusztán áruvá válik a piacon, a munkás eldologiasodik (reifikáció), és a termelési folyamatban nem autonóm emberként, hanem a gépesített rendszer egyfajta kiterjesztéseként, alkatrészeként működik.

A determinizmus és a mobilitás kérdése: A szöveg bírálata a társadalmi mobilitás merevségéről egybeesik a modern rétegződés-szociológiai adatokkal. Bár a polgári társadalmak ideológiája a meritokráciára (érdemalapú érvényesülésre) épül, az empirikus kutatások igazolják, hogy a vagyoni helyzet, a származás és az osztálypozíció generációkon átívelő transzmissziója (örökítése) rendkívül erős, a valódi elitváltás ritka.

Evolúciós és történelmi materialista megközelítés: Tudományos szempontból értékes a szöveg azon engedménye, amely elismeri a kapitalizmus és a polgári demokrácia történelmi szükségszerűségét és hatékonyságát a termelőerők fejlődésének egy adott szintjén. Ez elhatárolja a naiv, utópisztikus antikapitalizmustól, és a történelmi materializmus talaján, törvényszerű fejlődési fázisként értelmezi a tőkés rendszert.

A terminológia korlátai: Az elemzés helyenként antropomorfizál és biológiai metaforákat használ (például a „gondolkodó állat” korszak), ami a klasszikus, egzakt szociológiai kategóriákat némileg elmosza a politikai-filozófiai publicisztika irányába. **Összességében** azonban a dokumentum a marxi értéktöbblet-elmélet és a lenini államelmélet koherens, belsőleg logikus és szigorúan strukturált szintézise.

A kapitalizmus lényege és a bér-rabszolgaság

A kapitalizmus bér-rabszolgatartó beszélőszerszám társadalmi forma!

A kapitalista az kizsákmányoló, a dolgozó proletár bér-rabszolgákon élősködő ember. A kapitalista profitja a bér-rabszolgák kizsákmányolásával, az értéktöbblet ingyen törvényes eltulajdonításával keletkezik.

Ezt azért tehetik meg, mert a létfeltételek termeléséhez szükséges termelőeszközökkel és a totális gazdasági-politikai-törvényhozói hatalommal rendelkeznek.

A kapitalizmus a létért folyó verseny színtere, hasonlóan, mint az állatvilágban, ez még csak az emberiség gondolkodó állat korszaka. Ebben korszakban az erősebb, a létfeltételek termeléséhez szükséges feltételekkel és a totális hatalommal rendelkezők a saját érdekükben szinte mindent megtehetnek és meg is tesznek.

Ez megjelenik a kizsákmányolással, a rabló háborúkkal, a fajelméletekkel, a felsőbbrendűséggel és végül ennek biztosítása a fasiszta-kapitalizmussal, a kapitalista osztály önkényuralommal valósul meg.

A kapitalizmus működési módja a polgári demokráciában azonban lehetővé teszi az emberiség gyors fejlődését, ami ebben a korban még mindent összevetve másként nem is lehetséges - az alternatíva a nép demokrácia.

Az ember az embernek a farkasa még.

Az ókori rabszolgatartó társadalom egy olyan gazdasági és társadalmi rendszer, amelyben a termelés döntő részét a jogfosztott, a tulajdonként kezelt emberek (rabszolgák) végezték. **A rabszolga az a beszélő szerszám**, jogilag nem embernek, hanem adható-vehető tárgynak számított - a szerszámok közül a beszélő szerszámnak. A tulajdonos élet-halál ura volt, büntetlenül megölhette a rabszolgáját.

Bér-rabszolgaság a kapitalizmusban

A kapitalista bér-rabszolgaság (vagy proletár lét) fogalma arra a helyzetre utal, amikor a proletár dolgozó jogilag szabad, de a megélhetés kényszere miatt teljesen kiszolgáltatott a tőkének. A marxista és kritikai elméletek szerint ez a rendszer a klasszikus rabszolgaság egy modernebb, burkoltabb formája.

A proletár bér-rabszolga jogilag szabad ember

A proletárnak csak a munkaereje lesz rabszolga, de csak akkor, ha eladja. A munkaerő ára a bér. Azonban a proletár ember és a munkaereje az egyben létezik. Így lesz végül is az egész proletár ember bér-rabszolga.

A proletár nem jószántából, hanem az éhenhalás elkerüléséért adja el a munkaerejét. A proletár dolgozó nem birtokolja a termelőeszközöket (gyárakat, gépeket), csak a saját munkaerejét. A megtermelt javak haszna (az értéktöbblet) a tőkésé, a proletár dolgozó csak munkabért kap. A proletár dolgozó jogilag szabadon válthat munkahelyet, de a tőkés osztály egészétől nem tud megszabadulni.

Láthatatlan láncok

Az ókori rabszolgát fizikai láncok, a proletárt a számlák és a megélhetési költségek, a bére láncolja a tőkéshez. A kapitalizmusban a proletár dolgozónak a bére a rablánc (egyben a korbács is), mert a léte függ tőle, ettől lesz bér-rabszolga. A proletár a szabad akaratából másként is dönthetne, szabad marad és nem lesz bér-rabszolga, de akkor nyomorog és elpusztul, a túlnyomó többség inkább a rabláncot választja.

Az emberi méltóság alakulása a kapitalizmusban

A kapitalizmusban elenyészően kevés proletár válik tőkésé, bár erre mindenkinek joga van. A társadalmi mobilitás nagyon kicsi, így a megosztottság nemzedékről nemzedékre hasonlóan alakul mint a feudalizmusban. A felsőbbrendű kapitalista utódja kapitalista, az alsóbbrendű proletáré proletár lesz, aminek jogalapja a termelőeszközök magántulajdona és az öröklése.

A kapitalizmus megosztott világa elkerülhetetlenül megsérti az emberi méltóságot, de ebben a korban ez elkerülhetetlen, amit a túlnyomó többség alapvetően el is fogad.

Az emberi méltóság megvalósulása csak a kommunizmus-szocializmusban válhat valóra a szocialista demokráciában működő kollektív tulajdon és működési formában.

A kapitalizmus nem működik bér-rabszolgaság nélkül

A kapitalizmus működési módja, az erkölce miatt elkerülhetetlen a kizsákmányolás, amivel a kapitalista a bér-rabszolgái felett a felsőbbrendű élősködést valósítja meg, hasonlóan az ókori rabszolgasághoz.

A kapitalizmus a termelőerők alacsony színvonalán, amíg még a verseny a létszükségletekért viszi előre a fejlődést nagyon hatékony forma, ami minden hibájával együtt a maga korában a leghatékonyabb a fejlődésre.

Ebben a korban a bér-rabszolgaság, az emberi jogok, az emberi méltóság megsértése elkerülhetetlen, mert a kedvezőbb körülményekben lévők magukhoz ragadják totálisan a gazdasági-, a politikai-, az államhatalmat, valamint a törvényhozást és a termelőerőket a saját érdekükben működtetik. Így azonban még az emberiség csak a gondolkodó állat lehet, ahol a kollektívizmus nem valósítható meg.

A bér-rabszolga beszélőszerszám

A kapitalizmus a végletekig megosztotta az emberiséget élősködő kapitalistákra és dolgozó proletár bér-rabszolgák társadalmi osztályaira. Az élősködő kapitalisták a bér-rabszolgatartók, a dolgozó proletárok a bér-rabszolgák. A proletár dolgozó bér-rabszolgák a beszélőszerszámok, akik munkaerejét a bérükért megvásárolja a kapitalista bér-rabszolgatartó és úgy használja mint a szerszámokat.

A dolgozó proletár bér-rabszolga beszélőszerszámok (az ókori mintához hasonlóan) a kapitalistáknak az élősködéséhez profitot termelnek. Ettől a viszonytól az emberiség megosztottá válik felsőbbrendű élősködő kapitalista bér-rabszolgatartókra és az őket profithoz juttató bér-rabszolgákra. Ez az emberi méltóság megalázása, az emberi jogok megsértése, ez embertelen, ez a gondolkodó állatok kora.

Marxista fogalomlexikon

Osztályok: Osztályoknak az emberek nagy csoportjait nevezik, amelyeknek a társadalmi termelés történetileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyreszt törvényekben szabályozott és rögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és nagysága tekintetében különböznek egymástól.

„Az osztályok az emberek olyan csoportjai, amelyek közül az egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját, annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük.” (Lenin művei).

Elosztás: ... az egyéneknek, társadalmi csoportoknak, osztályoknak a megtermelt javakban való részesedési aránya, a részesedés konkrét társadalmi formája. Az elosztás elsősorban a termelési eszközök tulajdonformájától függ. A termelési eszközök magántulajdonán alapuló társadalmakban a kizsákmányoló osztályok a társadalom összjövedelméből magas arányban részesednek. A kapitalizmusban az elosztás alapvető formája a tőkés által elsajátított – profit és a munkásoknak fizetett – munkabér. A szocializmusban a javak elosztása alapvetően a végzett munka arányában történik. Fő formája a bér és a fizetés, illetve a szövetkezeti tagok részesedése.

Értéktöbblet: a tőkés gazdaságban a bér munkás által megtermelt érték munkaerejének értéke közötti különbség, amelyet a tőkés ellenérték nélkül elsajátít. A realizált értéktöbblet a profit. A marxi értéktöbblet-elmélet a különböző polgári elméletekkel szemben bebizonyította, hogy az értéktöbblet egyetlen forrása a dolgozók kizsákmányolása, s hogy a tőkés társadalom termelésének közvetlen célja nem a fogyasztók szükségleteinek kielégítése, hanem az értéktöbblet termelése (alaptörvény). A szocialista gazdaságban az értéktöbblet kategóriája megszűnik, mert a munkaerő nem áru és nincs kizsákmányolva.

Filozófiai kislexikon

munkásozttály vagy proletariátus: - a kapitalizmusban - a saját termelési eszközökkel nem rendelkező bér munkások osztálya, akik kizárólag munkaerejük eladásából élnek, s akiket a tőke közvetlenül a tőkés termelés folyamatában zsákmányol ki (lásd Marx—Engels Művei. 4. köt. 442. old., jegyz.; Lenin Összes művei. 2. köt. 86. old.).

kapitalizmus: a feudalizmust felváltó társadalmi-gazdasági alakulat, amely a termelési eszközök tőkés magántulajdonán, a bér munka kizsákmányolásán alapszik. A tőkés termelés alaptörvénye az értéktöbblet szerzés. Alapvető ellentmondása a munka társadalmi jellege és az elsajátítás magántőkés formája közötti ellentmondás, mely a tőkés társadalom két osztálya, a proletariátus és a burzsoázia antagonizmusában nyilvánul meg. A proletariátusnak a kapitalizmus egész történetén végighúzódo osztály harcát a szocialista forradalom tetőzi be

SaLa